

українська філософія, позбуваючись стереотипів минулого, у різноманітті власних проявів у культурі – в теоретичній, в публіцистичній та в художній формах – здатна здійснити перехід світоглядної суб'єктності із можливості в дійсність, задаючи цінності, які сприяють і гуманістичному, і інноваційному розвитку нашої країни.

У восьмому розділі *«Перспективи суб'єктності України у XXI столітті: ноосферна цивілізація»* автори аналізують феномен ноосферної цивілізації і перспективи розвитку суб'єктності України в контексті її формування. Поєднуючи класичні ідеї Володимира Вернадського і новітній підхід метаантропологічного потенціалізму, дослідники визначають ноосферну цивілізацію як *нову якість діяльності та життя людства на засадах гармонійних відносин з природою, гуманістичних наукових, духовно-культурних і технологічних інновацій, консенсусу і всесвітньої консолідації задля подолання глобальних проблем і війн в ім'я гідного розвитку й самореалізації людини*. Сутнісною її рисою автори позиціонують рух від практик компромісу до практик консенсусу. Значення монографії визначається, зокрема, і цікавим висновком, якого доходять автори у процесі дослідження, що в умовах гібридного світового порядку Україні залишається тільки одне – *бути ініціатором ноосферної цивілізації у світі*, що стане умовою і суб'єктності України, і її перемоги в гібридній війні. Не можна не погодитися, що лише на цьому шляху Україна здатна вийти за межі постколоніального стану й набути статус справжнього цивілізаційного суб'єкта.

Все зазначене дає підстави стверджувати, що спільна монографія С. І. Пирожкова та Н. В. Хамітова «Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини» є глибоким, фундаментальним науковим дослідженням і теоретико-методологічного, і прикладного характеру, яке буде пізнавальним і корисним як для теоретиків, так і для практиків, які займаються сьогоденними питаннями цивілізаційного розвитку України.

Багатоаспектність, актуальність, широкий контекст осмислення цивілізаційної суб'єктності України – від світоглядно-філософських засад до реалій гібридної війни та викликів євроатлантичної інтеграції, – поза всяким сумнівом, гарантують монографії широкий науковий інтерес та популярність.

О. В. СКРИПНЮК,

доктор юридичних наук,
професор, академік НАПрН України

ФУНДАМЕНТАЛЬНЕ АКАДЕМІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРАВОВОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ*

Потреба в запровадженні навчальної дисципліни «Правова політологія» у закладах освіти юридичного профілю назріла вже давно. Політика і право перебувають у безперервній взаємодії, що свідчить про високий ступінь актуальності системного поєднання їх вивчення у навчальному процесі в межах

*Правова політологія. Академічний курс: підручник /авт. кол.; за ред. І. О. Кресіної. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2021. 480 с.

правової політології. Ігнорувати або не помічати цей взаємозв'язок, однобічно досліджуючи право або політику, недалекоглядно. Політика за своєю суттю – це найбільш активний чинник впливу на громадянське суспільство та державу, і проявляється вона в усіх сферах суспільного життя, не лише в правовій і політичній. Політичний процес впливає й одночасно залежить від правової системи, і навпаки – правова система перебуває у безпосередній залежності від політичних процесів, здатних змінити політичний режим та / або політичну систему.

Попри актуальності концептуалізації та інституціоналізації правової політології як нового наукового напрямку, згода щодо цього питання в наукових колах одностайна, його навчально-методичне забезпечення залишається відверто слабким. Запропонований науковцями Інституту держави і права імені В.М.Корецького підручник «Правова політологія. Академічний курс» – перше в Україні навчальне видання, що пропонується для викладання цієї нової дисципліни у вищій школі.

Автори підручника узагальнили й систематизували теоретичні надбання політичної та правової наук, він вдало структурований. Завдяки запропонованій послідовності та логіці викладу вивчення тем (розділів) створено умови для логічного, послідовного засвоєння змісту такої складної дисципліни, як правова політологія. Автори дають чіткі, зрозумілі студентам визначення нових наукових понять (політико-правова система, політико-правовий інститут), які вже застосовуються в політико-правовій практиці, що запобігає хибним тлумаченням, зумовленим різним розумінням одних і тих самих термінів. А також вказує на актуальність вивчення студентами запропонованої навчальної дисципліни.

Об'єкт і предмет правової політології в підручнику постають логічно пов'язаними з міжгалузевим науковим підходом, спрямованим на забезпечення цілісного сприйняття держави і громадянського суспільства; комплексне обґрунтування державотворчої діяльності. Об'єктом правової політології визначено співвідношення та взаємодію політики і права як основи ефективності функціональних параметрів життєдіяльності держави і громадянського суспільства. У підручнику вперше на основі вивчення взаємодії політичної і правової систем здійснюється структурування політико-правової системи, виокремлюються компоненти і функції. Застосування багаторівневої методології на основі системного підходу для вивчення політико-правової системи допомогло розширити уявлення про її сутність і тенденції розвитку, більш глибоко і всебічно розкрити зміст політико-правових процесів, які в ній відбуваються, виявити об'єктивні закономірності формування цієї багатоаспектної системи.

Політико-правова система, запропонована студентам вченими, – це методологічний інструментарій, покликаний полегшити вивчення та розуміння взаємозумовленості політики і права. Вивчення структури, компонентів, функцій політико-правової системи дає змогу зрозуміти її сутність, що проявляється у взаємодії права і політики, особливостях впливу на суспільство, взаємозв'язку з внутрішнім і зовнішнім середовищем. Політична та правова системи раніше вивчалися окремо в межах двох наук – політології і правознавства. Обидві системи виявилися розділеними на теоретичному рівні, хоча на практиці є взаємозалежними, що переконливо і доступно аргументовано в підручнику.

Підручник орієнтований на формування у студентів базового комплексу знань теорії, методології та практики взаємодії політичної і правової сфер життя для вирішення фахових завдань та поглибленого аналізу політико-правових

проблем, що і є першочерговою метою вивчення такої навчальної дисципліни правниками та політологами. Автори повно і послідовно розкрили теоретичний, аксіологічний та практичний потенціал правової політології, визначили понятійно-категоріальний апарат, принципи, функції правової політології.

Загалом підручник «Правова політологія. Академічний курс» презентує нове, сучасне покоління навчальної літератури, що є прикладом швидкого і адекватного напрацювання навчально-методичного забезпечення нових міжгалузевих напрямів науки.

О. В. СКРИПНЮК,

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України

ПРАВО І НАУКА – ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

В Інституті держави і права імені В. М. Корецького НАН України 18 серпня 2020 р. відбувся *круглий стіл «Юридична наука і сучасний державотворчий процес в Україні»*. У його роботі взяли участь віце президент НАН України С. І. Пирожков, академік-секретар Відділення історії, філософії та права НАН України, академік В. А. Смолій, народні депутати України, провідні академічні науковці-правознавці, вчені вищих юридичних закладів, представники громадських організацій.

Дискусію відкрив та виступив з доповіддю *«Юридична наука і практика державотворення»* директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, академік НАН України Ю. С. Шемшученко. Він зазначив, що прийнятий 24 серпня 1991 р. Верховною Радою України Акт проголошення незалежності України визначив новий політико-правовий статус України як самостійної суверенної держави. Закладені Актом принципи були покладені в основу чинної Конституції і законів України, а нинішня правова система країни розвивається на основі національного досвіду й міжнародного права. Теоретичну базу цієї системи становить юридична наука. Належна взаємодія даної науки і практики, науки і права є необхідною передумовою законності і правопорядку в державі.

На особливу увагу заслуговують і питання стратегії взаємодії юридичної науки і практики. Є потреба і в запровадженні системи державного замовлення перед юридичною наукою. Для успішного державотворчого процесу необхідне вдосконалення існуючої системи балансу гілок державної влади, а також балансу інтересів людини, суспільства та держави. На жаль чинна Конституція акцент у цьому питанні зробила не на баланс, а на поділі законодавчої, виконавчої і судової влади (ст. 6). Це стало однією з причин тривалої боротьби за владу в Україні. Вірогідно, що тут потрібні відповідні конституційні зміни. Ідеальною моделлю форми правління при цьому визнається модель, за якою немає місця ні «президентському авторитаризмові», ні «парламентській тиранії».

Науково не до кінця розв'язаною є проблема вдосконалення правової системи України. Правда, за кількістю законів, які приймаються нашим парламен-